

ΝΟΜΟΣ 1837/1989

"Για την προστασία των ανηλίκων κατά την απασχόληση και άλλες διατάξεις"

(Φ.Ε.Κ. 85/Α/23-3-1989)

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 1

Πεδίο εφαρμογής

1. Οι διατάξεις του νόμου αυτού εφαρμόζονται σε κάθε μορφής απασχόληση και αυτοαπασχόληση ανηλίκων. Ως ανήλικοι για την εφαρμογή του νόμου αυτού νοούνται όσοι δεν έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους.
2. Οι διατάξεις του νόμου αυτού δεν εφαρμόζονται στις οικογενειακού χαρακτήρα γεωργικές, δασικές και κτηνοτροφικές εργασίες.

Άρθρο 2

Όροι και προϋποθέσεις απασχόλησης

1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 3 ανήλικοι που δεν έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας τους απαγορεύεται να απασχοληθούν σε οποιαδήποτε εργασία.
2. Ανήλικοι δεν επιτρέπεται να απασχολούνται σε εργασίες επικίνδυνες, βαριές ή ανθυγιεινές, καθώς και σε εργασίες που βλάπτουν την ψυχική τους υγεία και γενικά εμποδίζουν την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.
Οι εργασίες αυτές καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας.
3. Μέχρι την έκδοση της απόφασης της προηγούμενης παραγράφου εξακολουθούν να ισχύουν οι σχετικές διατάξεις.

Άρθρο 3

Καλλιτεχνικές και παρεμφερείς απασχολήσεις

1. Με άδεια της Επιθεώρησης Εργασίας επιτρέπεται η απασχόληση ανηλίκων, που δεν έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας τους σε θεατρικές παραστάσεις, μουσικές εκτελέσεις ή άλλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, διαφημιστικά προγράμματα, επιδείξεις μόδας, ραδιοφωνικές ή τηλεοπτικές εγγραφές ή εκπομπές, εγγραφές σε βίντεο, κινηματογραφικές λήψεις, καθώς και η χρησιμοποίησή τους ως μοντέλων, εφ' όσον δεν βλάπτεται η σωματική και η ψυχική τους υγεία και η ηθική τους.
Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη της αντιπροσωπευτικότερης οργάνωσης των εργαζομένων και των εργοδοτών του χώρου, μπορεί να επιτρέπεται η απασχόληση ανηλίκων και σε άλλες παρεμφερείς απασχολήσεις.
2. Η κατά την παράγραφο 1 άδεια Επιθεώρησης Εργασίας χορηγείται στον εργοδότη ύστερα από αίτησή του και περιέχει το ονοματεπώνυμο και την ηλικία του ανηλίκου, το είδος της εργασίας στην οποία πρόκειται να απασχοληθεί, το ημερήσιο πρόγραμμα και τη χρονική διάρκειά του.
Η άδεια χορηγείται για χρονικό διάστημα που δεν μπορεί να υπερβαίνει τους τρεις μήνες. Παράταση της άδειας μπορεί να χορηγηθεί για εξαιρετικούς λόγους.
3. Για τη χορήγηση της άδειας ή την παράτασή της ο εργοδότης μαζί με την αίτηση υποβάλλει δήλωση, ότι έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα προστασίας του ανηλίκου, συναίνεση του προσώπου που έχει την επιμέλεια του ανηλίκου και ιατρική πιστοποίηση από τις υπηρεσίες του Εθνικού Συστήματος Υγείας (Ε.Σ.Υ.) και του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ι.Κ.Α.) ότι δεν υπάρχει κίνδυνος για τη σωματική ή ψυχική υγεία του ανηλίκου στη συγκεκριμένη απασχόληση.

Άρθρο 4

Επαγγελματικός προσανατολισμός

Οι ανήλικοι πριν απασχοληθούν σε οποιαδήποτε εργασία, εκτός από τις περιπτώσεις του άρθρου 3, πρέπει να παρακολουθήσουν προγράμματα εξωσχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού. Τα προγράμματα αυτά εκπονούνται και εφαρμόζονται από τον Οργανισμό Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), που χορηγεί στον ανήλικο βεβαίωση για το πρόγραμμα που παρακολούθησε.

Βιβλιάριο εργασίας δεν εκδίδεται χωρίς τη βεβαίωση αυτή.

Η έναρξη ισχύος του άρθρου αυτού ορίζεται με απόφαση του οικείου νομάρχη ύστερα από αιτιολογημένη πρόταση του Ο.Α.Ε.Δ.

Άρθρο 5

Χρονικά όρια εργασίας

1. Ανήλικοι, που δεν έχουν συμπληρώσει το 16ο έτος της ηλικίας τους, καθώς και ανήλικοι που φοιτούν σε γυμνάσια, λύκεια κάθε τύπου ή τεχνικές επαγγελματικές σχολές, δημόσιες ή ιδιωτικές, αναγνωρισμένες από το Κράτος, δεν μπορεί να απασχολούνται περισσότερο από έξι ώρες την ημέρα και τριάντα ώρες την εβδομάδα.
2. Οι ανήλικοι εργαζόμενοι δικαιούνται ημερήσια ανάπαυση δώδεκα τουλάχιστον συνεχείς ώρες, στις οποίες πρέπει να περιλαμβάνεται το χρονικό διάστημα από τις δέκα το βράδυ μέχρι τις έξι το πρωί.
3. Η ημερήσια απασχόληση των ανηλίκων που φοιτούν σε γυμνάσια ή λύκεια κάθε τύπου ή τεχνικές-επαγγελματικές σχολές, δημόσιες ή ιδιωτικές, αναγνωρισμένες από το Κράτος, αρχίζει ή λήγει δύο τουλάχιστον ώρες μετά τη λήξη ή πριν από την έναρξη των μαθημάτων αντίστοιχα.
4. Η απασχόληση των ανηλίκων σε καλλιτεχνικές ή παρεμφερείς δραστηριότητες δεν μπορεί να υπερβαίνει τις:
  - α) δύο ώρες την ημέρα για ανηλίκους από τριών έως έξι ετών,
  - β) τρεις ώρες την ημέρα για ανηλίκους από έξι έως ένδεκα ετών,
  - γ) τέσσερις ώρες την ημέρα για ανηλίκους από ένδεκα έως δεκατριών ετών,
  - δ) πέντε ώρες την ημέρα για ανηλίκους από δεκατριών έως δεκαπέντε ετών.
5. Η υπερωριακή απασχόληση των ανηλίκων απαγορεύεται.

Άρθρο 6

Αμοιβή

1. Οι ανήλικοι εργαζόμενοι αμείβονται με βάση το κατώτατο τουλάχιστον ημερομίσθιο του ανειδίκευτου εργάτη που προβλέπεται από την εθνική γενική συλλογική σύμβαση εργασίας κατ' αναλογία των ωρών απασχόλησής τους.
2. Ευνοϊκότερες συνθήκες εργασίας και μεγαλύτερη αμοιβή ρυθμίζονται με συλλογικές συμβάσεις εργασίας.
3. Οι διατάξεις του άρθρου 14 του ν. 1346/1983 κατισχύουν των διατάξεων του άρθρου αυτού.

Άρθρο 7

Άδειες

1. Η κανονική άδεια χορηγείται κατά την περίοδο των θερινών σχολικών διακοπών σε συνεχείς ημέρες. Το μισό της κανονικής άδειας χορηγείται τμηματικά και σε άλλες χρονικές περιόδους, αν το ζητήσει ο ανήλικος.
Οι διατάξεις οι οποίες ρυθμίζουν την κανονική άδεια στις επιχειρήσεις που λειτουργούν εποχιακά και ευνοϊκότερες για τους εργαζόμενους ρυθμίσεις δε θίγονται. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι κείμενες διατάξεις περί κανονικών αδειών όπως θα ισχύουν κάθε φορά.
2. Οι ανήλικοι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από το χρόνο απασχόλησής τους, όταν είναι συγχρόνως και μαθητές ή σπουδαστές σε αναγνωρισμένη σχολή, δικαιούνται για τη συμμετοχή τους στις εξετάσεις και άδεια δύο ημερών συνεχόμενη ή τμηματική, κατά την αίτησή τους, για κάθε ημέρα εξετάσεων, με την υποχρέωση να αποδεικνύουν τη συμμετοχή τους με σχετική βεβαίωση. Η άδεια αυτή δεν μπορεί να είναι μικρότερη των 14 ημερών συνολικά.
3. Οι άδειες της προηγούμενης παραγράφου είναι χωρίς αποδοχές από τον εργοδότη. Οι αποδοχές των αδειών αυτών καταβάλλονται πάντοτε από τον Ο.Α.Ε.Δ. και η δαπάνη των έξι πρώτων ημερών κατ' έτος βαρύνει τον προϋπολογισμό αυτού, η δε λοιπή αποδίδεται στον Ο.Α.Ε.Δ. από τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Εργασίας, στον οποίο εγγράφεται σχετική πίστωση.
4. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας ρυθμίζεται κάθε χρήσιμη λεπτομέρεια για την εφαρμογή αυτού του άρθρου.

Άρθρο 8

Βιβλιάριο εργασίας

1. Οι ανήλικοι δεν επιτρέπεται να απασχολούνται, αν δεν είναι εφοδιασμένοι με βιβλιάριο εργασίας, ειδικό για τη συγκεκριμένη εργασία ή ομάδα εργασιών.

2. Βιβλιάριο εργασίας δεν απαιτείται, όταν πρόκειται για απασχόληση ανηλίκου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 3.
3. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, ρυθμίζονται η διαδικασία έκδοσης, ανανέωσης, αφαίρεσης και αντικατάστασης του βιβλιαρίου, το περιεχόμενό του, ο χρόνος της ισχύος του και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια.

Άρθρο 9

Τηρούμενα έντυπα από τους εργοδότες

Κάθε εργοδότης, που απασχολεί ανηλίκους, τηρεί σχετικό μητρώο στο οποίο αναγράφει το ονοματεπώνυμο του εργαζόμενου, τη χρονολογία γέννησης, τη διεύθυνση της κατοικίας του, τον αριθμό του βιβλιαρίου εργασίας, την ημερομηνία έκδοσης ή ανανέωσής του, το είδος της εργασίας, τη χρονολογία έναρξης και λήξης της σχέσης εργασίας.

Ο εργοδότης οφείλει να διατηρεί το μητρώο σε καλή κατάσταση και να το θέτει στη διάθεση των αρμόδιων κρατικών οργάνων, όταν ζητηθεί.

Άρθρο 10

Μητρώο ανηλίκων

1. Σε κάθε Επιθεώρηση Εργασίας τηρείται μητρώο των ανηλίκων που έχουν εφοδιαστεί από αυτή με βιβλιάριο εργασίας.
2. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας ρυθμίζονται η διαδικασία έκδοσης, το περιεχόμενο και ο τρόπος τήρησης του πιο πάνω μητρώου καθώς και κάθε αναγκαία σχετική λεπτομέρεια.

Άρθρο 11

Διαδικασία ιατρικής πιστοποίησης

1. Για την έκδοση βιβλιαρίου εργασίας απαιτείται ιατρική πιστοποίηση ότι από την απασχόληση, που επέλεξαν οι ανήλικοι, δε διατρέχει κίνδυνο η υγεία τους ή η σωματική ή η πνευματική ανάπτυξή τους. Η πιστοποίηση γίνεται από υγειονομικές υπηρεσίες μετά από ιατρικές εξετάσεις.
2. Η παραπομπή στις υγειονομικές υπηρεσίες γίνεται από την Επιθεώρηση Εργασίας. Η διαδικασία της παραπομπής ρυθμίζεται με την απόφαση που προβλέπεται στην παράγραφο 3 του άρθρου 8.

Άρθρο 12

Αρμόδιες υγειονομικές υπηρεσίες

Αρμόδιες για τις ιατρικές εξετάσεις είναι οι υπηρεσίες του Εθνικού Συστήματος Υγείας και του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων, οι οποίες λειτουργούν στην περιοχή αρμοδιότητας της Επιθεώρησης Εργασίας, που χορηγεί το βιβλιάριο εργασίας.

Άρθρο 13

Ιατρικές εξετάσεις

1. Οι ιατρικές εξετάσεις των ανηλίκων ενεργούνται δωρεάν και περιλαμβάνουν γενικές εξετάσεις, καθώς και κάθε ειδικότερη εξέταση κατά την κρίση του αρμόδιου γιατρού για την έκδοση της ιατρικής πιστοποίησης.
2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εργασίας και Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας (Σ.Υ.Α.Ε.), καθορίζονται ειδικές ιατρικές εξετάσεις που απαιτούνται για ορισμένες εργασίες ή ομάδα εργασιών.
3. Οι ιατρικές εξετάσεις ενεργούνται:
  - α) κάθε δώδεκα μήνες μέχρι να συμπληρωθεί το 18ο έτος της ηλικίας των ανηλίκων,
  - β) σε χρονικά διαστήματα μικρότερα από το δωδεκάμηνο, κατά την κρίση γιατρού ή της αρμόδιας Επιθεώρησης Εργασίας σε περίπτωση ατυχήματος ή ασθένειας,
  - γ) σε περίπτωση αλλαγής εργασίας ή ομάδας εργασιών.

Άρθρο 14

Ιατρική πιστοποίηση

1. Η πιστοποίηση γίνεται από τον προϊστάμενο των υπηρεσιών υγείας ή από τους οριζόμενους απ' αυτόν γιατρούς και καταχωρίζεται σε ειδική βεβαίωση με την ένδειξη κατάλληλος ή ακατάλληλος ή ακατάλληλος για ορισμένο χρόνο ή για ορισμένη εργασία.

2. Όταν η πιστοποίηση ισχύει για ορισμένη εργασία που απαιτεί ειδικές συνθήκες απασχόλησης ή επισημαίνει ανωμαλία στην ανάπτυξη ή ειδικά προβλήματα υγείας του εξεταζόμενου, καθορίζει και τη χρονολογία επανεξέτασης καθώς και τα μέτρα που πρέπει να λάβει η Επιθεώρηση Εργασίας, για τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την επαγγελματική επανακατάρτιση του ανηλίκου, σε συνεργασία με τις αρμόδιες για τα προγράμματα εξωσχολικού προσανατολισμού υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ. και τις υπηρεσίες υγείας.

Άρθρο 15

Ανήλικοι που απασχολούνται σε οποιοδήποτε εργοδότη έχουν όλες τις αξιώσεις που απορρέουν από έγκυρη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, ανεξάρτητα αν τηρήθηκαν οι διατάξεις για την πρόσληψή τους.

Οι διατάξεις του νόμου 1346/1983 που ρυθμίζουν θέματα μαθητείας, καθώς και όσες δεν καταργήθηκαν με αυτόν, κασισχύουν των διατάξεων του άρθρου αυτού.

Άρθρο 16

Εργασιακό περιβάλλον - Κίνδυνοι - Πρόληψη

1. Κάθε εργοδότης, εκτός από τα μέτρα υγιεινής και ασφάλειας που προβλέπονται για όλους του εργαζόμενους, οφείλει να λαμβάνει και πρόσθετα μέτρα προστασίας των ανηλίκων στο εργασιακό τους περιβάλλον, να ενημερώνει αυτούς κατά την έναρξη αλλά και περιοδικά κατά τη διάρκεια της εργασίας για τους κινδύνους που απειλούν τη ζωή, την υγεία και τη φυσική, ψυχική και πνευματική τους ανάπτυξη και να τους καθοδηγεί στη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την αποφυγή των παραπάνω κινδύνων.

Με αποφάσεις του υπουργού Εργασίας και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού μπορεί να ορίζονται εξειδικευμένα πρόσθετα μέτρα προστασίας των ανηλίκων για ορισμένες εργασίες και να ρυθμίζεται κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή τους.

2. Κάθε εργοδότης οφείλει να προστατεύει τους ανηλίκους από πράξεις βίας ή προσβολής της προσωπικότητας ή βλάβης της ηθικής τους.
3. Δεν επιτρέπεται να είναι εργοδότες ανηλίκων, πρόσωπα που έχουν καταδικαστεί για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής ή για παράβαση των άρθρων 5 έως και 11 του ν. 1729/1987 «Καταπολέμηση της διάδοσης των ναρκωτικών και προστασία των νέων...» και του ν. 1500/1984 όπως κάθε φορά ισχύουν.

Άρθρο 17

Όργανα εφαρμογής

1. Ο έλεγχος της εφαρμογής των διατάξεων του νόμου αυτού ανήκει στις Επιθεωρήσεις Εργασίας.
2. Τα όργανα της προηγούμενης παραγράφου απαγορεύουν τη συνέχιση της εργασίας του ανηλίκου σε ορισμένη επιχείρηση, όταν απασχολείται σε συνθήκες που δεν διασφαλίζουν τη σωματική ή την ψυχική του υγεία.

Άρθρο 18

Ποινικές διοικητικές κυρώσεις

1. Ο εργοδότης ή οι εκπρόσωποί του που παραβαίνουν από δόλο ή από αμέλεια τις διατάξεις του νόμου αυτού και των αποφάσεων, που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, τιμωρούνται, αν από άλλη ποινική διάταξη δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή, σύμφωνα με τις ποινές του άρθρου 458 του Ποινικού Κώδικα.
2. Με κράτηση ή πρόστιμο τιμωρείται και εκείνος που ασκεί την επιμέλεια του ανηλίκου, όταν επιτρέπει σε αυτόν να ασχολείται κατά παράβαση των άρθρων 2, 3, 5 και 8 του νόμου αυτού.
3. Εκτός από τις ποινικές κυρώσεις της παραγράφου 1, ο εργοδότης ή οι εκπρόσωποί του, που παραβαίνουν τις διατάξεις του νόμου αυτού, τιμωρούνται με πρόστιμο τριάντα χιλιάδες έως τριακόσιες χιλιάδες δραχμές. Το πρόστιμο αυτό επιβάλλεται με πράξη του προϊσταμένου της αρμόδιας Επιθεώρησης Εργασίας. Οι διατάξεις των περιπτώσεων στ και ζ της παραγράφου 2 του άρθρου 5 του ν.δ. 2656/1953, όπως τροποποιήθηκε με την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του ν.δ. 763/1970 (ΦΕΚ 283), εφαρμόζονται και για το πιο πάνω πρόστιμο.
4. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας μπορεί να αναπροσαρμόζεται το ύψος του προστίμου της προηγούμενης παραγράφου.

Άρθρο 19

Μεταβατικές διατάξεις

1. Οι διατάξεις του άρθρου 2 εφαρμόζονται σε όλους τους ανηλίκους που θα απασχοληθούν για πρώτη φορά μετά την έναρξη της ισχύος του νόμου αυτού.
2. Βιβλιάρια εργασίας ανηλίκων, που έχουν εκδοθεί μέχρι την έναρξη της ισχύος του νόμου αυτού, εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι τότε που θα λήξει ο αναγραφόμενος σε αυτά χρόνος.
3. Η προβλεπόμενη από το άρθρο 5 παρ. 1 ημερήσια απασχόληση, για τους μαθητές των Σχολών Μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ. ισχύει από την έναρξη του εκπαιδευτικού έτους 1989-1990.
4. Με Προεδρικά Διατάγματα, που εκδίδονται με κοινή πρόταση των Υπουργών Εργασίας και Εμπορικής Ναυτιλίας, εναρμονίζονται οι διατάξεις που ρυθμίζουν την ναυτική εργασία με τις διατάξεις του νόμου αυτού.

(τα άρθρα 20 έως και 22 παραλείπονται, καθόσον δεν αφορούν θέματα ασφάλειας και υγείας των εργαζομένων)

Παραγγέλλουμε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 22 Μαρτίου 1989